

Факултет Православни богословски

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

(Број захтева)

Веће научних области друштвено-
хуманистичких наука

(Назив већа научне области коме се захтев
упућује)

(Датум)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на одлуку о прихватању теме докторске дисертације и о одређивању ментора

Молимо да, сходно члану 47. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 186/15-пречишћени текст и 189/16), дате сагласност на одлуку о прихватању теме докторске дисертације:

Државно-верска политика Византије у седмој деценији X века

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ теологија

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Славиша (Војо) Тубин

2. Претходно образовање (назив и седиште факултета, студијски програм):

УБ ПБФ

3. Година завршетка

претходног нивоа студија: 2020

2020

4. Година уписа на докторске студије:

5. Назив студијског програма
докторских студија:

Теологија

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

Име и презиме ментора: др Ивица Чаировић

Звање: доцент

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. "Jerome of Stridon and his Work in Serbian Theological-Historical Literature in the second half of 20th and Early 21st Century", *Edinost in dialog* 75, Maribor 2020, pp. 115-123.
2. "The Role of Vicar Bishop Dositej (Stojković) at the beginning of the Church schism in the People's Republic of Macedonia in 1958", *Istorija 20. veka, god. XXXVI*, 2/2018, Beograd, pp. 155-186.
3. "Опитно богословље и светост – Делатност свештеника др Владимира Петржека у Београду (1928-1932) и Прагу (1932-1942)", *Богословље* 79/2, 2020, стр. 75-89. **M51**
4. XII. medzinárodnej vedeckej konferencie, Prešov, 3. marec 2020: **Православни осврт на хуситизам - пример Св. Николаја Велимировића и Владимира Петржека**, објављено о целини "Православни осврт на хуситизам - пример Св. Николаја Велимировића и Владимира Петржека" *PRAVOSLÁVIE A SÚČASNOSŤ XII. Zborník príspevkov z XII. medzinárodnej vedeckej konferencie*, ed. Vladimír Kocvár, Prešov 2020, стр. 35-47.
5. Национални научни скуп *Црква и политика: сусрет, сукоб и дијалог идентитета – духовни и теолошки оквири и тумачења: Питање другог брака удових клирика Српске Православне Цркве после Првог светског рата - Теологуменон Епископа бачког Иринеја (Ћирић)*, Матица српска Нови Сад, новембар 2020; објављено у целини: "Питање другог брака удових клирика Српске Православне Цркве после Првог светског рата - Теологуменон Епископа бачког Иринеја (Ћирић)", *Црква и политика: сусрет, сукоб и дијалог идентитета – духовни и теолошки оквири и тумачења*, Београд - Нови Сад 2021, стр. 44-61.

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће факултета

(назив надлежног тела факултета)

на седници одржаној 25.11.2022. размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације јер садржи оригиналну идеју и да је од значаја за развој науке, примену њених резултата, односно развој научне мисли уопште.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилог
1. Одлука Наставно-научног већа о прихватању теме и одређивању ментора
 2. Извештај Комисије о оцени научне заснованости теме докторске дисертације

Напомена: Факултет доставља Универзитету захтев са прилозима у електронској форми и у једном писаном примерку за архиву Универзитета

Број: 0104-638/10

Датум: 25.11.2022.

На основу чл. 28. и чл. 65. Статута Православног Богословског факултета, Научно-наставно веће Факултета на својој 1. седници у школској 2022/2023, одржаној 25.11.2022. године, донело је следећу

Веће доноси
ОДЛУКУ

1. Прихвата се извештај Комисије за одобрење теме докторске дисертације **Славише Тубина** под насловом "Државно – верска политика Византије у седмој деценији X века" у саставу: **др Радомир Поповић**, редовни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Владислав Пузовић**, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; **др Милош Цветковић**, научни сарадник Византолошког института САНУ.

2. Задужује се Служба за студентска питања Факултета да предметни извештај са предлогом и потребном документацијом достави Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Кандидат је предао Већу пријаву за израду докторске дисертације.

Веће Факултета оформило је сходно актима факултета комисију за одобрење теме докторске дисертације. Комисија је у благовременом року поднела извештај Већу Факултета.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, донело је одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

- Именованом
- Већу научне области УБ
- У досије
- Архиви

проф. др Зоран Ранковић, декан

Извештај Комисије
за одобрење теме докторске дисертације
кандидата Славише Тубина под насловом
„Државно-верска политика Византије у седмој деценији X века“

Дана 30. септембра 2022. године студент докторских студија Славиша Тубин одбранио је предлог теме докторске дисертације под насловом „Државно-верска политика Византије у седмој деценији X века“ пред Комисијом у саставу: проф. др Радомир Поповић, (председавајући), проф. др Владислав Пузовић и др Милош Цветковић.

Докторанд Славиша Тубин је у писаном Образложењу теме детаљно представио предмет истраживања и истакао релевантност и важност теме дисертације. Као предмет дисертације истакао је критичко истраживање кључних аспеката државне и верске политике Византије у преломном периоду седме деценије X века. То је време које је обележила владавина цара Никифора II Фоке у оквиру које је дошло до снажења Византије и обнове њене власти на многим подручјима источног Медитерана. Кључни фактор друштва постаје армија у чијој доктрини доминира верски моменат. Истовремено Света Гора постаје један од кључних духовних ослонаца Царства чији се утицаји осећају на двору и у војсци. Предмет истраживања је подељен на неколико целина. У првој целини обрађује се унутрашња верска и друштвена политика у Византији, са посебним акцентом на верској доктрини византијске војске. Као посебно значајне теме издвајају се питања богослужења и верске праксе у војсци, војног култа Часног Крста и Пресвете Богородице, канонизације палих ратника и идеје светог рата. Истиче се, такође, значај односа цара Никифора II Фоке са кључним личностима црквеног живота ове епохе, како на Истоку, тако и на Западу. У наредној целини обрађује се спољна државно-верска политика Византије, која је подељена на четири правца: западни (односи са Римом и Немачком), источни (односи са Јерменима, Грузинима и другим кавкаским народима), јужни (односи са муслиманима) и северни (односи са Русима). Последњу целину чини анализа места и улоге Свете Горе у византијској државно-верској политици, имајући на уму чињеницу да је царев духовник био Свети Атанасије Атонски. Као основна идеја дисертације наведено је пружање целовитог и синтетичког погледа на сложене процесе верског карактера у Византији поменуте епохе.

Расправљајући о дисертабилности саме теме чланови Комисије су констатовали да је она хронолошки и тематски јасно дефинисана. Кандидату су дати конкретни предлози за побољшање квалитета дисертације. Саветовано му је да додатну пажњу посвети питању односа световне и духовне власти у Византији, у контексту евентуалних цезаропапистичких тенденција. Као могући додатни правац истраживања указано је на проблем византијске власти на реокупираним територијама на Истоку, и с тим у вези питање да ли су приликом њене обнове примењивани постојећи модели или је државно-верска политика у седмој деценији X века у том погледу донела одређене новине. Препоручено је да се додатна пажња посвети односу између принципа спољне политике цара Константина VII Порфирогенита и цара Никифора II Фоке. Затражено је прецизније одређење кандидата према теми светог рата у византијском контексту и њеној евентуалној рефлексији на потоње крсташке ратове. Кандидату су дате конкретне смернице у вези са коришћењем додатних извора и литературе, уз указивање на потребу коришћења новијих критичких издања извора.

Све примедбе и сугестије имале су за циљ да продубе и самим тим побољшају квалитет истраживања, као и да кандидату помогну да увиди многоструке аспекте задате проблематике. Докторанд Славиша Тубин је успешно одговорио на питања чланова Комисије, прихватајући њихове примедбе. Комисија закључује да је тема која је предложена за тезу докторског рада дисертабилна, и да кандидат поседује неопходне компетенције за њену успешну обраду.

У Београду, 10. 10. 2022.

Чланови Комисије

1. -----
Проф. др Радомир Поповић
2. -----
Проф. др Владислав Пузовић
3. -----
Др Милош Цветковић

ПРИЈАВА ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Име (име родитеља) и презиме Славича (Војо) Тубин
2. Студијски програм Докторске академске студије
3. Школска година уписа на студијски програм 2020/2021.
4. Број индекса 20/3010
5. Претходно образовање кандидата (основне и мастер студије): опште и мастер студије ПБФ у Београду
6. Радни наслов теме докторске дисертације "Државно-верска политика Византије у средњој Азији и Хвект"
7. Научне области које обухвата тема докторске дисертације Теологија (Историја Цркве)
8. Контакти (телефон, мобилни телефон, e-mail): +38766/195-303
slavisa.tubing1@gmail.com

Прилози:

- Образложење теме (научна област из које је тема, предмет научног истраживања, основне хипотезе, циљ истраживања и очекиване резултате, методе истраживања и списак стручне литературе која ће се користити)
- Биографија кандидата
- Библиографија кандидата
- Изјава да предложену тему кандидат није пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству
- Мишљење одговарајућих етичких комитета о етичким аспектима истраживања, уколико је предвиђено посебним прописима.

Подносилац пријаве

Славича Тубин

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ

Образложење предлога теме докторске дисертације

Предлог теме:

Државно-верска политика Византије у седмој деценији X века

Ментор:

проф. др Ивица Чаировић

Кандидат:

Славиша Тубин,

бр. инд. 20/3010

Београд, 2022.

САДРЖАЈ:

Предмет научног истраживања	1
Научне хипотезе на којима ће се заснивати истраживање	4
Методе истраживања	5
Задаци истраживања	6
Циљ истраживања и очекивани резултати	6
Прелиминарна композиција студије	7
Прелиминарни садржај рада	10
Прелиминарни списак библиографије.....	14

Предмет научног истраживања

Предложени наслов теме докторске дисертације гласи: „*Државно-верска политика Византије у седмој деценији X века*“.

У чему је разлог бављења поменутом епохом? Она представља важан сегмент историје Цркве у контексту односа Истока и Запада, као, и снажења културолошког и цивилизацијског феномена *византијског комонвелта* кроз појаву општежића и личне царске протекције Свете Горе. Зашто државно-верска политика? Синтеза јустинијановског модела *царства и свештенства* у Византији имала је различите моменте међусобних прожимања интереса, слагања, или разилажења. Стога, неопходно је раздвојити феномен верске политике Византије, коју је двор водио уз подршку патријаршије, од свакодневне политичке прагматичности у спољним односима Византије како према Западу тако и према, истоверном, или иноверном Истоку. Дакле, политика Византије, на унутрашњем, и на спољном плану, имала је световни, верски или њихов комбиновани аспект, који је у поменутој епохи неопходно анализирати.

Почетак друге половине X века - конкретно његова прва деценија - је време тектонских покрета политичких и верских дешавања у Европи и Медитеранском басену. Импликације ондашњих догађаја трају до данас. Акумулација моћи доводи до периода *византијске реконквисте* на Истоку. Велика освајања су била предвођена способним официрским кадром и војним племством на челу са породицом Фока. После смрти Романа II Македонца 963. године на власт долази Никифор II који влада Византијом све до атентата 969. године када власт преузима Јован Цимискије, у последњој години деценије.

На унутрашњем плану ромејска држава се у седмој деценији X века све више ослањала на војни фактор, подредивши му читав економски и друштвени апарат. Унутрашња милитаризација друштва се рефлектовала и на спољну политику у којој оснажена Византија мења *порфирогенитовски* курс дипломатије, усвајајући оно што би могли назвати *никифоријанским* курсом политике који је почивао у ослањању на војну силу државе у међународним односима. Стога, посебно место у интересу државе имала је њена војска, при чему је верска војна доктрина добила највећи императив у дотадашњој византијској историји који је кулминирао обавезним богослужењем и

захтевом Цркве да канонизује све пале ратнике у боју. Монаштво је имало нарочиту улогу у рехристијанизацији повраћених области на Истоку као и на Криту, где је проповедао Никон Метаноит. Водеће црквене личности епохе у Византији, и, у односима између Истока и Запада били су: константинопољски патријарх свети Полиевкт, римски патријарси Јован XII и Јован XIII, Лиутпранд епископ Кремоне, свети Атанасије Атонски, митрополит Понта Филотеј Евхаитски. Поред патријарашке катедре у Константинопољу својим значајем у Византији, поменуте епохе, истичу се епископске столице: Ираклије, Кизика, Понта, Кесарије Кападокијске, Мелитине, као и митрополије Аланије.

Спољна политика Византије у шестој деценији X века је била комплексна. На Западу је Византија доживљавала велике изазове. Они су били оличени Отоном I, ујединитељем Немачке, који је освојивши лангобардске области Италије узео римску царску круну и по први пут је неко са Запада оспорио право на римско наслеђе Византији. У Константинопољу настаје дипломатски скандал када папски посланици ромејског цара поздрављају не као цара Римљана већ по први пут као „цара Грка“. Лиутпранд Кремонски закључцима своје суморне амбасаде у Цариград позива на екскомуникацију патријарха Цариграда и цара Византије. Онда када се Отон I прогласио за *цара Римљана* Византији је дошло тешко политичко-верско искушење попут случаја са Карлом Великим, ипак, Византија се овај пут није осећала војно инфериорном и прихватила је сукоб као реципрочан одговор на световне изазове и ратне окршаје. Поменута удаљавања су условила промену граница јурисдикције у јужној Италији, и постављени су темељи онога што ће доцније довести до *Великог раскола*. Важни фактори ромејске политике на Западу остају Венеција, Амалфи и Сардинија.

Северно од византијских граница на Балкану важни су били фактори Бугарске, Србије и Угарске. Крајње северно са европског континента из нордијских земаља и Русије текао је пут од „Варјага до Грка“, који је завршавао у Константинопољу. Руси делују као најамничка војска у Византији и учествују у њеној стратегији освајања арабљанског Крита, као и у ратним кампањама у јужној Италији. Од Севера ка Истоку ускомешаност дипломатије имплицира ратним освајањима. Господар земље Рус, Свјатослав руши Хазарски каганат на Истоку. При чему се наслућују потенцијални утицаји Византије. Након освајања Бугарске на византијски позив, Руси се окрећу против Ромеја започињући колосални рат који ће успешно решити тек Јован

Цимискије. Јужно од Хазарије Аланија је прихватила хришћанство и византијско савезништво. Кавкаске, грузијске, и јерменске земље остају чврсти савезници ромејске политике на Истоку. Оне доприносе војно, политички и културно Византији и њеном померању граница хришћанског света на Југу где Ромеји освајају: Крит, Кипар, Киликију и Сирију. Сукоб са исламским арабљанским светом доживљава победоносну кулминацију и поприма идеју *светог рата*.

На предложеној тему која се бави епохом седме деценије X века у Византији писано је у српској историографији кроз низ радова, углавном, Зборника радова Византолошког института, као и капиталног дела *Историја Византије* професора Острогорског.¹ Ипак, у црквено-богословском контексту изучавања ове теме нема студије, или монографије, која обухвата сву предложеној тематику, нити је о њој писано од стране црквених историчара наше помесне Цркве.

Предложена тема докторске дисертације генерише се у дубоким црквено-историјским импликацијама које су оставили велики потреси седме деценије X века. Све ове историјске реалности условљене су факторима међусобних односа кроз животне реалности и синтезу државне и верске политике Византије у доба Романа II,

¹ Предраг Коматина, *Константин Порфирогенит и рана историја Јужних Словена*, Београд: Византолошки институт САНУ, 2021; Бојан Миљковић, *Чудотворна икона у Византији*, Београд: Византолошки институт САНУ, 2017; Предраг Коматина, *Црквена политика Византије од краја иконоборства до смрти цара Василија I*, Београд: Византолошки институт САНУ, 2014; Влада Станковић, *Цариградски патријарси и цареви Македонске династије*, Београд: Византолошки институт САНУ, 2003; Бојана Крсмановић, *Успон војног племства у Византији XI века*, Београд: Византолошки институт САНУ, 2001; Јадран Ферлуга, *Византиска управа у Далмацији*, Београд: Византолошки институт САНУ, 1957; Јадран Ферлуга, „Листа адреса за стране владаре из Књиге о церемонијама“, *Зборник радова византолошког института XII*, ур. Георгије Острогорски, Београд: Византолошки институт САНУ, 1970; Јадран Ферлуга, „Прилог датирању платног списка стратега из De caerimoniis aulae byzantinae“, *Зборник радова Византолошког института IV*, ур. Георгије Острогорски, 63-71, Београд: Византолошки институт САНУ, 1956; Милош Цветковић, „Једна претпоставка о пореклу и административном положају Вардариота у Византији“, *Зборник радова Византолошког института XVI*, ур. Љубомир Максимовић – Бојана Крсмановић; 19-38, Београд: Византолошки институт САНУ, 2019; Бојана Крсмановић и Дејан Целебџић, „Јован Цимискије и Нићифор II Фока – Позадицаи мотиви једног убиства са предумишљајем“, *Зборник радова византолошког института XLVII*, ур. Љубомир Максимовић; 83-120, Београд: Византолошки институт САНУ, 2010; Бојана Крсмановић, „Значај Атона и Охридске архиепископије у политици Василија II на Балкану“, *Зборник радова византолошког института XLIX*, ур. Љубомир Максимовић; 87-117, Београд: Византолошки институт САНУ, 2012. Поред поменутих радова који се делимично дотичу наше теме драгоцени су преводи византијских извора у издањима Византолошког института САНУ: *Византијски извори за историју народа Југославије, том I*, ур. Георгије Острогорски, Београд: Византолошки институт САНУ, 1955; *Византијски извори за историју народа Југославије, том II*, ур. Георгије Острогорски, Београд: Византолошки институт САНУ, 1959; *Византијски извори за историју народа Југославије, том III*, ур. Георгије Острогорски, Београд: Византолошки институт САНУ, 1966. Осим издања ЗРВИ што се тиче литературе у преводу на српски битно је капитално дело Фјодора Успенског, *Историја Византијског царства, период Македонске династије 867-1057*, Београд: Zepher Book, 2000. Такође, делимично наше теме дотиче се и рад монографије професора Мирка Сајловића, *Први и други устав Свете Горе Атонске*, Фоча: Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“, 2016.

Никифора II Фоке (963-969), снажне личности патријарха Полиевкта, као и других црквених великодостојника и догађаја епохе. Тема својим садржајем треба да покаже синтезу основних историјско-богословских и верско-политичких струјања, те да да свој научни допринос у изучавању епохе.

У проучавању историјско-богословских токова са почетка друге половине X века намеће се као датост потреба поновног ишчитавања, суочавања и критичке опсервације писаних извора, уз кориштење историографије која се дотиче војног, политичког и културолошког полета Византије десетог века што је даље условило вишеструке црквене импликације на пољу односа Истока и Запада, православног става према исламу, државној идеји светог рата на Истоку, и политичкој улоги Атона.

Научне хипотезе на којима ће се заснивати истраживање

- ***Унутрашња верска политика.*** Какво је стање религиозног духа Византије на унутрашњем плану односа државе и Цркве на почетку друге половине X века?

- ***Верска доктрине војске и државе:*** Опис верске идеологије двора у државном и политичком деловању. Које је место богослужења у војсци? Какав је значај постојања војних свештеника, различитости богослужбених и молитвених пракси војске у току ратне кампање? Да ли је исихазам и старији него се претпоставља, и да ли је његово исповедање по први пут могуће препознати у византијској војци. Да ли је могуће идентификовати војни типик на основу текста војног приручника *Стратегије* Никифора II.

- ***Никифор II Фока и црквени савременици:*** Опис и анализа односа између василевса и црквених великодостојника Византије и Запада. Слагања, неспоразуми и изазови на унутрашњем и спољном плану?

- ***Спољна државно-верска политика:*** Импликације сукоба Византије и Немачке изазвале су духовне последице удаљавања Истока и Запада (Које су основне одлике и дефиниције византијске политике према новим изазовима од Рима и Немачке на Западу?). Која је улога и место италијских државица између света Византије и Немачке? Питање византијске политике према Србији, Далмацији и Бугарској на Балкану, затим, Русима, Хазарима и другим степским народима северно од ромејских

земаља. Опис византијске политике према Грузији, Абхазији, јерменским земљама и Аланима, њиховим црквеним структурама и христијанизацији. Обнавља се Црква у Аланији кроз поновни помен њене митрополије у византијској јурисдиксицији (Развијање јурисдикције Константинопољске патријаршије у седмој деценији X века). Опис византијске политике према арабљанском свету?

- *Света Гора у синтези унутрашње и спољне верске политике*: Да ли има политичког значаја у окупљању општежића око Атанасија Атонског на Светог Гори? Да ли постоји војна конекција између првих националних манастира и оновремених извештаја о најамничким контингентима страних народа *византијског комонвелта*? Које су историјске импликације у успостављању царске правно-канонске протекције Атона и изузимања истог од сваког државно-чиновничког и црквено-духовног ауторитета?

Методe истраживања

Сходно предмету и циљу рада истраживање ће се поред домена црквено-историјске научне области, дотаћи и следећих научних области: канонског права, литургије и богословља. Научне анализе у раду се користе као основном историјском методом. У току истраживања биће примењено неколико методолошких поступака од којих се као основне издвајају методе анализе и синтезе, као и аналитичке дескрипције. Метода компарације ће се користити приликом поређења литерарних извора.

Ера X века је једна од најдокументованијих у византијској историји. Релевантни литерарни извори који се тичу седме деценије X века доступни су нам у електронском и штампаном формату. Јелински извори попут: ΑΛΩΣΙΣ ΚΡΗΤΗΣ, De Ceremoniis, De Velitatione Bellica domini Nicephori Augusti, ΤΑΚΤΙΚΩΝ, ΛΕΟΝΤΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΕ, и других, доступна нам је у склопу едиција *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* и *Corpus Fontium Historiae Byzantinae*. Лиутпрандова *Амбасада у Константинопољ* доступна нам је у издању *Monumentis Germaniae Historicis*.

Поред српске византолошке школе и домаће историографије релевантна литература за рад биће најзаступљенија кроз англофону библиографију (америчке, енглеске и аустралијске историографске школе). Такође, користићемо се литературом

на грчком и руском језику. Преводе оновремених извора користићемо на српском, енглеском и француском језику.

Задаци истраживања

Задаци истраживања рада биће да се образложе аспекти унутрашње и спољашње државно-верске политике Византије у седмој деценији X века која је обележена задњим годинама владавине Романа II, владавином магнатске породице Фока на византијском трону кроз личност Никифора II, те прва година владавине Јована Цимискија. Кроз опис значаја оновремених црквених и државних великодостојника треба да се идентификује и одреди њихова улога и утицај у тадашњим приликама. Потребно је идентификовати и одредити место богослужења у војсци, као и свеукупну доктрину ромејске армије, при чему је нарочито неопходно одредити улогу личности василевса Никифора II и могућег утицаја Атанасија Атонског у претходно поменутом. Војна доктрина војске и религиозни занос има важно место у милитаризацији оновременог византијског друштва што се и рефлектовало на пољу агресивније спољне политике. Следствено реченом, потребно је анализирати целосно: војну, верску и политичку идеологију као и само деловање Византије у спољној политици према латинско-германском Западу, словенском Северу, кавкаским и јерменским земљама на Истоку и према исламском свету на Југу. На концу у синтези унутрашње и спољашње политике - потребно је анализирати и одредити појаву феномена општежића на Атону, као и импликације у појави националних монашких заједница и њихових манастира на Светој Гори.

Циљ истраживања и очекивани резултати

Циљ истраживања биће да се уз помоћ наративних извора опише државна и верска политика Византијске царевине на почетку друге деценије X века, како на унутрашњем тако и на спољно-политичком плану. Стога, потребно је анализирати аспекте политичке и верске политике Византије у поменутој епохи, као и њихове импликације у односима Истока и Запада на световном и црквеном пољу.

Период базичног проучавања, анализе и адекватне оцене рада садржи следеће црквено-историјске околности: освајање Крита 961. године, увођење грчког као богослужбеног у Јужној Италији, појаву светог рата против ислама на Истоку и његове наследне импликације међу народима православне икумене. Затим, почетке християнизације Руса, борбе око римског наслеђа између Новог Рима и Немачке, покушаје оправослављења Јермена, грађење општежића на Атону и његову војно-политичку улогу у доба Никифора II Фоке, те међусобне утицаје војних и монашких богослужбених правила.

Уз коришћење наведених метода истраживања, постављања хипотеза рада те читавог процеса научне анализе сматрамо да ће ова тема допринети темељнијем сагледавању седме деценије X века у Византији у: богословском, црквено-историјском те византолошком контексту историје: монаштва, канонског права, литургике и византијског богословља.

Прелиминарна композиција студије

Према плану докторска дисертација поред увода на самом почетку рада, те прилога, закључка и библиографије који долазе на концу рада, треба да садржи три главна дела. Уводно поглавље сажима основне информације о раду и његовој методологији: задацима, циљевима рада и хипотезама које ће усмеравати ток рада. Што се тиче релевантних прилога планирано је да они у себи садрже пригодну картографију у ауторској изради. Закључком рада сумираћемо резултате истраживања дисертације на тај начин одговарајући на постављене хипотезе и дајући научни допринос теми.

Када је реч о три главна дела рада његов први део треба да се бави унутрашњом верском и друштвеном политиком, други део обухвата спољна државно-верска политика, док је трећи део дисертације посвећен Светој Гори као новом духовном епицентру царства.

Први део првог поглавља дисертације треба да се кроз потпоглавља бави тематским рашчлањивањем феномена међусобних односа државе и Цркве у епохи, при чему доминира фактор војне доктрине Византије. *Економски фактор* је био основни покретач нагле експанзије Византије у другој половини X века. Финансијска и

економска консолидација условила је поновно првенство ромејске цивилизације на Медитерану. Велики допринос у свему томе дала је и *Византијска Црква*. Цар је ограничио новелама црквена имања зарад ширења војничког земљопоседа.

Војна доктрина државе је почивала на верском моралу армије. Богослужење у војсци открива своје монашке узор и атонске корене. Даље, анализираћемо царско ктиторство у Византији шесте деценије X века, као важан аспект односа Цркве и државе. Од новоподигнутих храмова истичу се Царска лавра на Атону, црква светог Фоке у Цариграду, митрополитанска црква у Аланији, и друге.

Насловом *Верска доктрине ромејске војске и богослужење* анализираћемо државне интенције ка милитаризацији друштва. Истовремено, у самој војсци је присутан феномен инплементације строге верске дисциплине. Кроз богослужбене аспекте дела *Praecepta Militaria* анализираћемо могућност, незваничне, појаве првог византијског војног типика, или ти верских правила обавезног карактера за војску у кампањи, и у самом ратном кампу.

Четвртим поднасловом *Верске доктрине* рад треба да анализира помен *Исусове молитве* у *Praecepta Militaria*. Никифор II је захтевао од својих ратника да пре самог судара са непријатељском линијом фронта, сваки православни ратник у себи чита *Исусову молитву*. Ово се појављује као важан феномен у верској доктрини војске када се узме у обзир светогорски карактер *Исусове молитве*, и детаљ да је свети Атанасије Атонски био исповедник василевса Никифора, те да је кроз поменути верски приручник Света Гора утицала на живот ромејске армије.

Наслов *Војна идеологија у светлу државе и вере* треба да нам открије значај култа Часног Крста у војсци, затим, идеолошку конструкцију вере у заштиту царства од стране Пресвете Богородице. Следеће потпоглавље носи анализу контроверзе која је била оличена у захтеву државе Цркви за канонизацијом палих ратника у борби против иноверних. У широком спектру разматрања поменуте теме анализираћемо присутност елемената култа светих ратника, попут црквеног фрескописа и саме *идеје светог рата*. У анализи *идеје светог рата* прво потпоглавље овог наслова се бави самоидентификацијом Византије са Новим Израиљем. Следећа поглавља баве се верском позадином ратова са исламским светом и циљем светог рата у Византији седме деценије X века, као жељи за потпуном реконквистом и рехристијанизацијом негдашњег римског Истока. У том контексту следеће поглавље бави се питањем

потенцијалног утицаја ромејске идеологије светог рата на феномен доцнијих крсташких похода. Наредна подпоглавља се баве историјским импликацијама идеје светог рата у Византији и другим православним земљама, и хипотезом о могућим арабљанским утицајима на идеју светог рата у Византији X века.

Даље следи анализа значаја и утицаја црквених великодостојника од патријарха Полиевкта, Атанасија Атонског, римских понтифекса, Лиутпранда Кремонског, до епископа понтске и кесаријске катедре, и других. Затим, бавићемо се елементима цезаропапизма, и даље, значајем универзитетских клирика писаца, попут Лава и Теодосија Ђакона, у изграђивању литерарног култа цара, и значајем монашких кинонија и скупина у унутрашњој верској политици царевине.

Други део рада је предвиђен да се бави аспектима спољње државно-верске политике и подељен је географски на: западну, источну, јужну и северну политику Византије. Почетак излагањежа другог дела рада тематски анализира однос Старог и Новог Рима, почевши од хронолошке индукције односа до појаве изазова германског „Римског царства“, савеза Немачке и папства, и области Италије као места преплитања и сукоба немачких са ромејским утицајима. Искушење на Западу био је сукоб са германском Немачком која се прогласила за баштиника царског Запада, уз подршку лангобардаског елемента и папства. Жар политичко-војне борбе донео је и црквене трзавице на релацији Исток - Запад и увођење грчког за богослужбени језик југа Италије. Односи Истока и Запада су се пресликавали на западни Балкан у областима Далмације, Србије и Угарске.

Источна верска политика је била базирана на савезништво са Јерменима и грузијско-кавказким хришћанским областима. Јермени су вековима били главни савезник и ослонац Ромеја у хришћанској борби против иноверних на Истоку. Јерменски фактор је имао веома битно место у византијској војсци, племству, као и колонизацији источних пограничних области. Такође, у овом делу рада бавићемо се покушајима придобијања Јерменске Цркве, затим, даље Аланијом, Абхазијом и Грузијом.

Јужна верска политика је била циљ експанзионистичких и истовремено одбрамбених напора царства. Јужна верска политика анализира усмерење Византије на реокупацију: Кипра, Крита, Киликије и Сирије, затим, на рушење хамданидске моћи и њиховог замаха на Леванту, уз жељу за рехристијанизацијом повраћених поседа. Даље,

анализираћемо однос са фатимидским Египтом, и потенцијалне контакте Византије са нубијском Макуријом.

Северна верска политика се бави спектром појаве великог фактора византијске и црквене историје, а то је народ Руса и његова христијанизација. Затим следе односи са Хазарима и крај њихове државе, односи са Печенезима и Бугарском на Балкану.

Трећи део рада анализира место Атона у синтези унутрашње и спољне политике царевине. Војно цветање империје, њена унутрашња и спољна консолидација попраћена је цветањем монаштва, и њему се поклања особита пажња и наклоност државе, односно цара, који устројава темеље Свете Горе, онакве какву познајемо данас. Док настоји ограничити свако проширивање поседа цркава, манастира и свих задужбина у империји, истовремено цар широкогрудно дарива и шири привилегије својој задужбини која се појављује као новооснована Царска лавра. У време док је широм империје цар забранио градити нове храмове, дотле, на Атону цвета градња манастира у општежићима. Атон се убрзо ницањем националних манастира формира као центар православног света и важна осовина ромејске верске политике.

Прелиминарни садржај рада

Увод

1. Унутрашња верска и друштвена политика

1.1. Односи државе и цркве и војна доктрина Византије

1.1.1. Економски фактор - црква и војска у економској политици царства

1.1.1.1. Државни апарат у служби војске

1.1.1.2. Земљопоседничка новела Никифора Фоке и забрана проширивања црквених поседа

1.1.1.3. Ктиторство и манастири

1.2. Верска доктрина ромејске војске и богослужење

1.2.2.1. Милитаризација друштва

1.2.2.2. Први *Војни типик царства*?

1.2.2.3. Богослужење и верске праксе војске

1.2.2.4. Ратни исихазам?

1.2.3. Војна идеологија у светлу државе и вере

1.2.3.1. Култ Часног Крста у војсци

1.2.3.2. Пресвета Богородица у војној идеологији царства

1.2.3.3. Канонизација палих ратника

1.2.3.4. Култ светих ратника на фрескопису

1.2.4. Идеја светог рата

1.2.4.1. Ромејска држава као Нови Израил и борба против „Синова Агариних“

1.2.4.2. Верска позадина тактике рата против ислама

1.2.4.3. Циљ светог рата као финална победа над исламом

1.2.4.4. Ромејско поимање рата као претеча крсташких похода?

1.2.4.5. Импликације вишевековног културолошког наслеђа идеје светог рата у *Византијском комонвелту*

1.2.4.6. Арабљански утицаји у генези византијске идеје светог рата?

2. Никифор II Фока и црквени савременици

2.1. Патријарх Полиевкт

2.2. Атанасије Атонски

2.3. Римске папе

2.4. Лиутпранд Кремонски

2.5. Понтска и кесаријска митрополија

2.6. Елементи цезаропапизама?

2.7. Универзитет и монашка пустиња у служби политике царства

2.7.1. Литерарни култ цара као хероја хришћанства и светитеља

2.7.2. Политичка улога монашких гора и еремитских пограничних заједница

3. Спољна државно-верска политика

3.1. Западна верска политика

3.1.1. Стари Рим и Нови Рим (кратак хронолошки осврт)

3.1.2. Немачка и папство: Изазов германског „Римског царства“

3.1.3. Поседи царства у Италији и њихова важност у свеобухватној политици царства

3.1.4. Венеција

3.1.5. Амалфи

3.1.6. Беневент и Капуа

3.1.7. Сардинија

3.1.8. Сицилија

3.1.9. Далмација

3.1.10. Србија

3.1.11. Угарска

3.2. Источна верска политика царства

3.2.1. Јерменија

3.2.1.1. Јермени као најбројније стране трупе у ромејској војсци

3.2.1.2. Јерменско порекло високог ратног племства Византије

3.2.1.3. Јермени као колонизатори новоосвојених области на Истоку (Крит, Киликија)

3.2.1.4. Покушаји придобојања Јерменске (монофизитске) цркве

3.2.2. Кавкаске земље у државно-верској политици Византије

3.2.2.1. Грузија

3.2.2.2. Абхазија

3.2.2.3. Аланија

3.3. Јужна верска политика царства

3.3.1. Ратне мисије царства на Истоку и рехристијанизација повраћених области

3.3.1.1. Крит

3.3.1.2. Киликија

3.3.1.3. Сирија

3.3.2. Египат

3.3.3. Контакти Византије са нубијском Макуријом?

3.4. Северна верска политика царства

3.4.1. Руси и Варјази у политичко-верској доктрини царства

3.4.1.1. Ратни судари

3.4.1.2. Руси као царски најамници

3.4.1.3. Трговинска унија Византије и Русије и бугарско питање

3.4.2. Бугарска

3.4.3. Печенези

3.4.4. Хазарија

4. Света Гора у синтези унутрашње и спољне верске политике

4.1. Света Гора као нови духовни епицентар царства

4.1.1. Духовни епицентар *Византијског комонвелта*

4.1.2. Правно задужбинарска протекција Атона од стране Никифора Фоке

4.1.3. Политичко-верска улога Атона као нове духовне престонице

Закључак

Прилози

Библиографија

Прелиминарни списак библиографије

Извори:

На грчком

1. „ΑΛΩΣΙΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΠΟΝΗΘΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΤΩΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΩΙ ΚΑΙ ΚΡΑΤΑΙΩΙ ΒΑΣΙΛΕΙ ΡΩΜΑΝΩΙ”, *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated* (Byzantina Australiensia, Vol. 23). Ed. Denis Sullivan; 134-190. Leiden-Boston: Brill, 2018.
2. *Actes de Lavra. I: Des Origines à 1204* (Archives de l'Athos V). Ed. Paul Lemerle - André Guillou - Nicolas Svoronos - Denise Papachryssanthou. Paris: P. Lethielleux, 1970.
3. *Actes d'Iviron. I: Des Origines Au Milieu Du XIe Siecle* (Archives de L'Athos XIV). Ed. J. Lefort - N. Oikonomides - D. Papachryssanthou - H. Métrévél. Paris: P. Lethielleux, 1985.
4. *Constantini Porphyrogeniti Imperatoris De Ceremoniis aulae Byzantinae* (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, vol. 1). Ed. B.G. Niebuhr. Bonn: Bonn: Impensis Ed. Weberi, 1829.
5. *Constantini Porphyrogeniti Imperatoris De Ceremoniis aulae Byzantinae* (Byzantina Australiensia, 18). Ed. A. Moffatt - M. Tall. Canberra: Australian Association for Byzantine Studies, 2012.
6. *Chronographiae quae Theophanis Continuati Nomine Fertur Liber quo Vita Basilii Imperatoris Amplectitur* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae, Vol. XLII). Ed. Ihor Ševčenko. Berlin–Boston: Walter de Gruyter, 2011.

7. *Catalogue of the Byzantine Seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art*, (Italy, North of the Balkans, North of the Black Sea Vol. 1). Ed. J. Nesbitt - N. Oikonomides. Washington. D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1991.
8. *De Velitatione Bellica domini Nicephori Augusti* (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae). Ed. B.G. Niebuhr. Bonn: Impensis Ed. Weberi, 1828.
9. *De Velitatione Bellica Nicephori Augusti* (Corpus Fontium Historiae Byzantinae, 25), *Three Byzantine Military Treatises*. Ed. George Dennis. Washington D.C.: Dumbarton Oaks, Research Library and Collection, 1985.
10. *Euhologion to mega*. Ed. N. Papadoupoulos. Athens: Michael I Saliveros, 1927.
11. Φωτίου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, Ομιλία πρώτη Εἰς τὴν ἔφοδον τῶν Ρῶς, Теолошки погледи LII (3/2019). Ур. Дамјан Божић. Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве; 639-660.
12. *Hieroclis Synecdemus et Notitiae Graecae Episcopatum, Accedunt Nili Doxapatrii Notitia Patriarchatum et Locorum Nomina Immutata*. Ed. Gustavi Parthey. Berolini: In aedibus Friderici Nicolai, 1866.
13. „Joannes Papae VIII Bulla Pro Institutione Archiepiscopatus Magdeburgensis (Anno 967)“, *Flodoardi canonici Remensis opera omnia: prodeunt nunc primum in unum collecta, partim ex editione Colvenerii, partim ex praestantissima V. Cl. Pertz collectione; accessere Flodoardi Carmina de Triumphis Christi inedita, ex duobus codicibus mss. inter se collatis expressa; Sequuntur Joannis XIII et Benedicti VI Summorum Pontificum Epistolae et decreta; intermiscentur Gumpoldi Mantuani, Eraclii Leodiensis, Udalrici Augustani, Episcoporum, Scripta vel scriptorum fragmenta quae supersunt; saeculum X*. Ed. Jacques Paul Migne; 952-954. Parisiis: Venit apud editorem in via dicta d'Amboise prope portam vulgo d'Enfer nominatam seu Petit-Montrouge, 1853.
14. ΛΕΟΝΤΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΕ (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae). Ed. B.G. Niebuhrii. Bonnae: Impensis Ed. Weberi; 1-178, 1828.
15. ΛΕΟΝΤΟΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΠΟΛΕΜΟΙΣ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae). Ed. George Dennis. Washington D. C.: Dumbarton Oaks, 2010.

16. *L'Eucologio Barberini gr. 336* (ff. 1-263). Ed. S. Parenti – E. Velkovska. Roma: Edizioni Liturgiche, 1995.
17. „Μηνὶ δεκεμβρίῳ εἰς τὰς ια´ μνήμη τοῦ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμου Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ“, *The Rise and Fall of Nikephoros II Phokas: Five Contemporary Texts in Annotated* (Byzantina Australiensia, Vol. 23). Ed. Denis Sullivan; 196-236. Leiden-Boston: Brill, 2018.
18. *Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*. Ed. Jean Darrouzès. Paris: Institut Français d'Etudes Byzantines, 1981.
19. *Nicephori Praecepta Militaria ex Codice mosquensi* (vol. 8). Ed. J. Kulakovskij. St. Pétersbourg: Mémoires de l'Académie imperiale des sciences, 1908.
20. *Novum Testamentum Graece, 27th edition*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1998.
- Porphyrogenitus, Constantine. *De Administrando Imperio*. Ed. Gy. Moravicsik, Washington D. C.: Dumbarton Oaks, 1967.
21. Porphyrogenitus Constantine. *De Administrando Imperio*. Ed. Gy. Moravicsik. Washington D. C.: Dumbarton Oaks, 1967.
22. Porphyrogenitus Constantine. *Three Treatises on Imperial Military Expeditions*. Ed. John F. Haldon. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1990.
23. „Στρατηγική Ἐκθεσις Καὶ Σύνταξις Νικηφόρου Δεσπότη“, *Sowing the Dragon's Teeth: Byzantine Warfare in the Tenth Century*. Ed. Eric McGeer; 12-59. Washington D. C.: Dumbarton Oaks, 1995.
24. *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio* (vol. 12). Ed. J. D. Mansi. Florentiae: Expensis Antonii Zatta Veneti, 1766.
25. *Служба в честь византийского императора Никифора Фоки*. Ед. А. А. Димитриевский. Санкт-Петербург, 2008.
- „Teodosii Diaconi De Cretae Expugnatione“, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* Ed. B.G. Niebuhrii; 261-306. Bonnae: Impensis Ed. Weberi, 1828.
26. „Theophanes Continuatus, Symeon Magister cum Georgius Monachus“, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*. Ed. Immanuelis Bekkerl. Bonnae: Impensis ed. Weberi, 1838.

27. „Трећа хрисовуља цара Никифора II Фоке за манастир Велику лавру“, *Први и други устав Свете Горе Атонске*. Изд. Мирко Сајловић. Фоча: Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“, 2016.

На латинском

28. *Liudprandi Relatio de Legatione Constantinopolitana*, Die Werke Liudprands von Cremona (Monumentis Germaniae Historicis, Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum, XLI), hrsg. J. Becker. Hannover - Leipzig: Hahnsche Buchhandlung, 1915.

Извори у преводу:

На латиници

29. Akropolites George. *The History*. Tr. Ruth Macrides. Oxford: Oxford University Press, 2007.

30. Al-Buhari. *Buharijina zbirka hadisa*. Pr. Mehmedalija Hadžić. Sarajevo: IC El-Kalem, 2004.

31. *Chronique de Michel le Syrien, Patriarche Jacobite d'Antioche, 1166-1199, Tome III*. Trad. Jean-Baptiste Chabot. Paris: E. Leroux, 1905.

32. *Digenes Akrites*. Tr. Jonh Mavrogordato. Oxford: Clarendon Press, 1970

33. Ebn Haukal. *An Arabian Traveller of the Tenth Century, The Oriental Geography*. Tr. William Ouseley. London: Lincolns Finn Fields, 1800.

34. *Histoire de Yahya-Ibn-Sa'id d'Antioche, Continueur de Sa'id-Ibn-Bitriq*, (Patrologia Orientalis, 47). Éd. et trad. I. Kratchkovsky - A. Vasiliev. Paris: Firmin-Didot, 1924.

35. Kaminiates John. *The Capture of Thessaloniki*, (Byzantina Australiensia, vol. 12). Ed. and tr. David Frendo - Athanasios Fotiou. Leiden-Boston: Brill, 2017.

36. Liudprand of Cremona. *The Works of Liudprand of Cremona: Antapodosis, Liber de Rebus Gestis Ottonis, Relatio de Legatione Constantinopolitana*. London: Carter Lane, 1930.

37. Luitprand iz Kremone. *Dva poslanstva u Konstantinopolj*. Pr. Dejan Acović. Beograd: Karpos, 2011.

38. Leo the Deacon, *The History, Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*. Tr. Alice Mary Talbot - Denis F. Sullivan with the assistance of George T. Dennis - Stamatina McGrath. Washington D.C: Dumbarton Oaks, 2005.
39. „Letter of Joseph the King, Son of Aaron the King, the Turk – May His Creator Preserve Him – to the Head of the Assembly, Hasdai, the Son of Isack, Son of Ezra“, *The Medieval Jew in the Mediterranean World: A Sourcebook, 315-1791*. Ed. Jacob Rader; 228-232. Marcus New York: The Sinai Press, 1938.
40. *Nikephoros Patriarch of Constantinople Short History*. Tr. Cyril Mango. Washington D.C: Dumbarton Oaks Papers, 1990.
41. *Photius Epistulae et Amphilochia*. Ed. B. Laourdas and L.G. Westerink. Leipzig: Teubner, 1985.
42. „Pismo kazarskog kralja“, *Jevrejski almanah za godinu 5689 (1928-1929)*. Ur. Leopold Fischer; 157-162. Vršac: Savez rabina Kraljevine S. H. S.
43. Sebeos. *The Armenian History attributed to Sebeos. Volume 31*. Tr. R. W. Thomson. Commentary by James Howard-Johnston. Liverpool: University Press, 1998.
44. Skylitzes John. *A Synopsis of Byzantine History 810 – 1057*. Tr. John Wortley, Cambridge: Cambridge Press, 2010.
45. Theophanes Confessor. *The Chronicle of Theophanes Confessor, Byzantine and Near Eastern History AD 284-813*. Tr. Cyril Mango - Roger Scott. Oxford – New York: Clarendon Press, Oxford University Press, 1997.
46. *The Quran*. Tr. Talal Itani. Beirut: Clear Quran Dallas, 2012.
47. *The Life of Saint Nikon*. Tr. Denis F. Sullivan. The Archbishop Iakovos Library of Ecclesiastical and Historical Sources. Brookline MA: Hellenic College Press, 1987.
48. *The Russian Primary Chronicle Laurentian Text*. Tr. Samuel Hazzard - Olgerd P - Sherbowit-Wetzor. Cambridge-Massachusetts: The Medieval Academy of America, 1953.
49. *The Third Part of the Ecclesiastical History of John Bishop of Ephesus*. Tr. R. Payne Smith. Oxford: At the University Press. 1860.

50. *The Chronicle of Michael the Great, Patriarch of the Syrians*. Ed. Robert Bedrosian. New York: Long Branch, 2013.
51. *The Christian Topography of Cosmas, an Egyptian Monk*. Ed. J.W. McCrindle. London: Printed for the Hakluyt Society, 1897.
52. *The Chronicle of Theophanes Confessor, Byzantine and Near Eastern History AD 284-81*. Tr. Cyril Mango - Roger Scott. Oxford – New York: Clarendon Press - Oxford University Press, 1997.
53. *The Works of Liuidprand of Cremona: Antapodosis, Liber de Rebus Gestis Ottonis, Relatio de Legatione Constantionopolitana*. Ed. G. G. Coulton and Eileen Power, 233-278, London: Carter Lane, 1930.
54. *The Ecclesiastical History of England and Normandy by Ordericus Vitalis*, Vol. I. Tr. Thomas Forester. London: Henry G. Bohn, York Street, Covent Garden, 1853.
55. *The Ecclesiastical History of England and Normandy by Ordericus Vitalis*, Vol. II. Tr. Thomas Forester. London: Henry G. Bohn, York Street, Covent Garden, 1854.
56. *The Oriental Geography of Ebn Haukal an Arabian Traveller of the Tenth Century*. Tr. William Ouseley. London: *Lincoln's Inn Fields*, 1800.
57. „Typikon of Athanasios the Athos“, *Byzantine Monastic Foundation Documents, A Complete Translation of the Surviving Founders Typika and Testaments* (vol. 1). Ed. J. Thomas - A. C. Hero. Washington D. C.: Dumbarton Oaks, 2000.
58. *The Works of Liuidprand of Cremona: Antapodosis, Liber de Rebus Gestis Ottonis, Relatio de Legatione Constantionopolitana*. London: Carter Lane, 1930.
69. *The Complete Works of Liudprand of Cremona* (Medieval Texts in Translation). Tr. Paolo Squatriti. Washington D. C.: Catholic University of America, 2007.
60. „The Letter of Rabbi Hasdai, Son of Isaac ibn Sharput, to the King of the Chazars“, *The Medieval Jew in the Mediterranean World: A Sourcebook, 315-1791*. Ed. Jacob Rader Marcus; 227-228. New York: The Sinai Press, 1938.

На срънском

61. Властар Матија. *Синтагма*. Пр. Татјана Суботин – Голубовић. Београд: САНУ, 2013.
62. *Византијски извори за историју народа Југославије, том I*. Ур. Георгије Острогорски. Београд: Византолошки институт САНУ, 1955.
63. *Византијски извори за историју народа Југославије, том II*. Ур. Георгије Острогорски. Београд: Византолошки институт САНУ, 1959.
64. *Византијски извори за историју народа Југославије, том III*. Ур. Георгије Острогорски. Београд: Византолошки институт САНУ, 1966.
65. *Велики Требник*. Изд. Јустин Поповић. Призрен: Епархија рашкопризренска, 1958.
66. *Древни монашки устави: У редакцији епископа Теофана према издању из 1892. Године*. Превод Слободан Продић. Требиње - Сарајево: Епархија захумско-херцеговачка и приморска, 2016.
67. *Жички и Студенички Минеј за јул*. При. Епископ Хризостом. Краљево-манастир Жича: Епархија жичка, манастир Жича и манастир Студеница, 2007.
68. *Жички и Студенички Минеј за октобар*. При. Епископ Хризостом. Краљево-манастир Жича: Епархија жичка, манастир Жича и манастир Студеница, 2006.
69. „Земљопоседничка новела из 946. године“, у *Историја Византијског царства, Књига II*. Фјодор Успенски. Београд, 2000.
70. *Књига Постања*. При. са коментарима Атанасије Јевтић. Београд-Требиње: Манастир Тврдош, 2004.
71. Милаш, Никодим. *Правила Православне Цркве с тумачењима*, II књига, Нови Сад, 1896.
72. Нестор. *Повест минулих љета или Несторов љетопис*. Пр. Ненад Косовић. Београд: ИКП „Никола Пашић“, 2003.
73. Поповић, Јустин „Житије Аморејских мученика“: Јустин Поповић, *Житија Светих за март*, 119-130, Манастир Ћелије, 1975.
74. Поповић, Јустин. „Житије Атанасија Атонског“, *Житија Светих за мај*. Манастир Ћелије, 1975.

75. Поповић, Јустин. „Пренос ризе Пресвете Богородице“, *Житија Светих за јули*. Манастир Ћелије, 1975.
76. Памфил, Јевсевије. *Историја Цркве*. Пр. Слободан Продић. Шибеник: Епархија далматинска, 2003.
77. „Путопис Харун ибн Јахје“, *Историјски часопис* LV; 31-43. Превод Ирена Цвијановић. Уредник Тибор Живковић. Београд: Историјски институт, 2007.
78. Руфин. „Књига живот пустињских отаца – Историја монаха у Египту“, *Извори за Црквену историју*. Ур. Радомир В. Поповић; 135-136. Београд: Центар за хришћанске студије, 2016.
79. Сократ Схоластик. *Историја Цркве*. Пр. Гаврило Поповић. Шибеник: Епархија далматинска, 2002.
80. *Служебник*, изд. Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве. Београд, 2017.
81. *Ћирило и Методије – житија, службе, канони, похвале, аутори: Климент Охридски, Константин Преславски и непознати писци*. Пр. Ђорђе Трифуновић, Београд, 1964.
82. Фока, Никифор. *Стратегика*. Перевод А. К. Нефедкин. Санкт-Петербург: Алетејя, 2005.

Литература:

На ћирилици

1. Балаћ, Александар – Стојановић, Миодраг. *Грчко-српски речник*. Београд: Завод за уџбенике, 2009.
2. Божовић, Н. „Освајање Јерихона — Тумачење ИНав 6, 21“, *Богословље: Часопис Православног богословског факултета у Београду* (2017). Ур. Родолуб Кубат; 27-48. Београд: ПБФ.
3. Беляев, Д. Ф. *Византина: Очерки, материалы и заметки по византийским древностям. Кн. I: Обзор главных частей Большого дворца византийских царей (с*

приложением: *Материалы и заметки по истории византийских чинов*). Санкт-Петербург: Типография Императорской академии наук, 1891.

4. Беляев, Д. Ф. *Byzantina: Очерки, материалы и заметки по византийским древностям. Кн. II: Ежедневные и воскресные приемы византийских царей и праздничные выходы их в храм Св. Софии в IX–X вв.* Санкт-Петербург: Типография И.Н.Скороходова, 1893.

5. Беляев, Д. Ф. *Byzantina: Очерки, материалы и заметки по византийским древностям. Кн. III: Богомольные выходы византийских царей в городские и пригородные храмы Константинополя.* Санкт-Петербург: Типография И.Н.Скороходова, 1906.

6. Велимировић, Николај. *Охридски Пролог*. Манастир Лелић, 2008.

7. Василик, Владимир. „Тема рата у византијској химнографији“, *Каленић* (2/2013). Ур. Никола Миловић. Крагујевац: Српска православна епархија шумадијска; 16-20.

8. Дил, Шарл. *Византијске слике*. Превод Олга Косановић. Београд: Просвета, 2005.

9. Ђурић, Иван. „Породица Фока“, *Зборник радова Византолошког института XVII*. Ур. Георгије Острогорски; 189-296. Београд: Српска академија наука и уметности, 1976.

10. Живковић, Тибор. *Словени и Ромеји: Славизација на простору Србије од VII до XI века*. Београд: Историјски институт, 2000.

11. Живковић, Тибор. „Тактикон Успенског и тема Далмација“, *Историјски часопис XLVIII* (2001); 9-44. Ур. Тибор Живковић. Београд: Историјски институт.

12. Живковић, Тибор. *Јужни Словени под византијском влашћу (600—1025)*. Београд: Историјски институт, Службени гласник, 2002.

13. Живковић, Тибор. *Црквена организација у српским земљама: Рани средњи век*. Београд: Историјски институт, Службени гласник, 2004.

14. Крсмановић, Бојана и Целебџић, Дејан, „Јован Цимискије и Нићифор II Фока – Позадицаи мотиви једног убиства са предумишљајем“, *Зборник радова византолошког института XLVII*. Ур. Љубомир Максимовић; 83-120. Београд: Византолошки институт САНУ, 2010.

15. Крسمановић, Бојана, „Значај Атона и Охридске архиепископије у политици Василија II на Балкану“, *Зборник радова византолошког института XLIX*. Ур. Љубомир Максимовић; 87-117. Београд: Византолошки институт САНУ, 2012.
16. Крسمановић, Бојана. “Потенцијал функције доместика схоле (VIII-X век)“, *Зборник радова Византолошког института XLIII*. Ур. Љубомир Максимовић; 393-436. Београд: Византолошки институт САНУ, 2006.
17. Кодер, Јоханес. *Византијски свет*. Пр. Влада Станковић. Београд: Утопија, 2011.
18. Керн, Кипријан. *Литургика са химнографијом и хеортологијом*. Шибеник: Православна епархија далматинска, 2003.
19. Лидов, А. М. *Иеротопия: пространственные иконы и образы-парадигмы в византийской культуре*. Москва: Феория, 2009.
20. Мирковић, Лазар. *Православна литургика или Наука о богослужењу Православне источне цркве, Први, Опћи део*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1918.
21. Мирковић, Лазар. *Хеортологија или историјски развитак и богослужење празника Православне источне цркве*. Београд: Свети Архиепископски Синод Српске Православне Цркве, 1961.
22. Миљковић, Бојан. *Чудотворна икона у Византији*. Београд: Византолошки институт САНУ, 2017.
23. Максимовић, Љубомир. “Покриштавање Срба и Хрвата.“ У *Зборник радова Византолошког института, XX*. Ур. Божидар Ферјанчић, 155-174. Београд: Византолошки институт САНУ, 1996.
24. Мајендорф, Јован. *Империлно јединство и хришћанске деобе: Црква од 450. до 680. године*. Превод Јован Ђ. Олбина. Крагујевац: Каленић - Издавачка установа Епархије шумадијске, 1997.
25. Мајендорф, Ј. „Византијски поглед на ислам“, *Црква Христова и свет религије, Антологија православних виђења*, Друго допуњено издање. При. Атанасије Ракита. Фоча: Богословски факултет Свети Василије Острошки, 2007.

26. Острогорски, Георгије, *Историја Византије*, Народна књига Алфа, Београд, 1998.
27. Оболенски, Димитрије. *Шест византијских портрета*, Београд: Српска књижевна задруга – Просвета, 1991.
28. Петковић, Сава. *Речник црквенословенскога језика*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1935.
29. Пурић, Јован. *Агиологија са химнографијом*. Београд: Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију, 2010.
30. Предраг, Миодраг. „Помен Часнога Крста и Небеских сила у старим српским рукописима и неке иконографске паралеле“, *Богословље* (1/2001). Ур. Радомир Поповић; 125-134. Београд: ПБФ.
31. Поповић, Даница. „Пустиње и Свете Горе Средњовековне Србије – писани извори, просторни обрасци, градитељска решења“, *Зборник радова Византолошког института XLIV*. Ур. Љубомир Максимовић. Београд: Византолошки институт САНУ, 2007.
32. Радић, Радивој. *Ромејски свет: Кратка историја свакодневног живота у Византији*. Београд: Завод за уџбенике, 2012.
33. Радић Радивој - Шуица, Марко. „Животиње на дар (Из ризнице средњовековне дипломатије)“, *У Етноантрополошки проблеми*, св. (2016/4). Ур. Драгана Антонијевић. Београд: Филозофски факултет, Универзитет у Београду; 1087-1100.
34. Симић, С. „Јудео-хришћанске заједнице на Арабљанском полуострву пре појаве Мухамеда“, *Годишњак, часопис Православног богословског факултета Универзитета у Источном Сарајеву* (2012), бр. 11. Фоча: Универзитет у Источном Сарајеву Православни богословски факултет „Свети Василије Острошки“.
35. Симић, Срђан. „Теолошки спор Византинаца са исламом“, *Богословље* (2/2001). Ур. Радомир Поповић; 47-68. Београд: ПБФ.
36. Скабаланович, Михаил, *Тумачење типика*. Пр. Слободан Продић. Шибеник: Епархија далматинска, 2014.
37. Ћоровић, Владимир. *Света гора и Хиландар*. Манастир Хиландар, 1985.

38. Успенски, Фјодор. *Историја Византијског царства, период Македонске династије 867-1057*. Београд: *Zepter Book*, 2000.
39. Фундулис, М. Јован. *Литургичке недоумице*, Краљево: Епархија жичка, 2007.
40. Фундулис, М. Јован. „Дух богослужења“, *Из ризнице Богословља*, Требиње-Никшић, 2003.
41. Флоровски, Георгије, *Византијски аскетски оци и духовници*, Београд: Отачник, 2009.
42. Ферлуга, Јадран. *Византиска управа у Далмацији*. Београд: Византолошки институт САНУ, 1957.
43. Ферлуга, Јадран. „Листа адреса за стране владаре из Књиге о церемонијама“, *Зборник радова византолошког института XII*. Ур. Георгије Острогорски; 157-178. Београд: Византолошки институт САНУ, 1970.
44. Ферлуга, Јадран. „Прилог датирању платног списка стратега из *De caerimoniis aulae byzantinae*“, *Зборник радова Византолошког института IV*. Ур. Георгије Острогорски; 63-71. Београд: Византолошки институт САНУ, 1956.
45. Христу, Панајотис, *Света Гора Атонска: Историја, начин живота, блага*. Београд: Просвета, 1994.
46. Цветковић, Милош. „Једна претпоставка о пореклу и административном положају Вардариота у Византији“, *Зборник радова Византолошког института LVI*. Ур. Љубомир Максимовић – Бојана Крсмановић; 19-38. Београд: Византолошки институт САНУ, 2019.
47. Цветковић, Милош. „Основе византијског пограничног војно-управног уређења од VII до X века“, *Зборник радова Право у функцији развоја друштва I*. Ур. Д. Мировић; 267–293. Косовска Митровица: Правни факултет, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2019.
48. Чаировић Ивица. „Појам и циљ мисионарења у хришћанској Цркви на Истоку и Западу (од VII до X века)“, *Теолошки погледи* (2012), Београд: Свети архијерејски синод Српске Православне Цркве.

1. Angold, Michael. *The Byzantine Aristocracy, IX to XIII Centuries*. Oxford: BAR, 1984.
2. Anderson, B. William and Kalu, U. Ogbu. „Christianity in Sudan and Ethiopia“, *African Christianity. An African story*. Ed. Ogbu U. Kalu; 75-116. Pretoria: University of Pretoria, 2005.
3. Asutay-Effenberger, Neslihan. „The Blachernai Palace and Its Defense“, *Cities and Citadels in Turkey: From the Iron Age to the Seljuks* (Ancient Near Eastern Studies 40). Ed. Scott Redford-Nina Ergin; 253-276. Leuven - Paris - Walpole, MA.: Peeters 2013.
4. Avner, Rina. „The Initial Tradition of the Theotokos at the Kathisma: Earliest Celebrations and the Calendar“, *The Cult of the Mother of God in Byzantium: Texts and Images* (Birmingham Byzantine and Ottoman Studies). Ed. Leslie Brubaker - Mary B. Cunningham; 9-30. Farnham: Ashgate Publishing, 2011.
5. *Byzantine Constantinople: Monuments, Topography and Everyday Life*. Ed. Nevra Necipoğlu. Leiden – Boston - Köln, 2001.
6. Bryce, James. *The Holy Roman Empire*. London: Macmilan and Co., 1871.
7. Blondal, Sigfus, *The Varangians of Byzantium*. Tr. Benedikt S. Benedikz, Cambridge: Cambridge University Press, 1978.
8. Browning, Robert. *The Byzantine Empire*. Washington D. C.: The Catholic University of America Press, 1992.
9. Büchler, A. „Horns and Trumpets in Byzantium: Images and Texts“, *Historic Brass Society Journal*, Vol. 12(2000). Ed. Stewart Carter; 23-60. New York: Historic Brass Society.
10. Connor, L. C. „Hosios Loukas as a Victory Church“, *Greek, Roman and Byzantine studies*, vol. 33; 293-308. NC: Durham, 1992.
11. Chadwick, Oman - Charls Wiliam, *The Byzantine Empire*. New York: G. P. Putnams Sons, 1902.
12. Cunliffe, Barry. *The Scythians, Nomad Warriors of the Steppe*. Oxford: Univesity Press, 2019.

13. Cooper, E - Decker, M. *Life and Society in Byzantine Cappadocia*. New York: Palgrave Macmillan, 2012.
14. Cosentino, Salvatore. „Byzantine Sardinia between West and East“, *Millennium: Yearbook on the Culture and History of the First Millennium*, (1/2004). Ed. Wolfram Brandes - Alexander Demandt – Leppin - Helmut Krasser - Peter von Möllendorff; 329-367. Berlin - New York: Walter de Gruyter.
15. Christides, V. „Some Remarks on the Arab Conquest of Egypt from ca. 639-640 AD to ca. 645-646 AD: The Military Aspect“, *Thought, Culture, and Historiography in Christian Egypt, 284-641 AD*. Ed. Tarek M. Muhammad and Cornelia Roemer; 75-89. Cambridge: Cambridge Scholars Publisher, 2020.
16. Curta, Florin. *Southeastern Europe in the Middle Ages 500-1250*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
17. Donald, M. Nicol. *Byzantium and Venice: A Study in Diplomatic and Cultural Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
18. Dragojlović, Dragoljub. „Migrations of the Serbs in the Middle Ages“, *Migrations in Balkan History*. Ed. Ivan Ninić; 61-66. Beograd: Serbian Academy of Sciences and Arts, 1989.
19. Dvornik, Francis. *Byzantine Missions Among the Slavs*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1970.
20. Dennis, T. George. „Defenders of the Christian People“, *The Crusades from the Perspective of Byzantium and Muslim World*. Ed. Angeliki E. Laiou - Roy Parviz Mottahedeh. Washington D.C: Dumbarton Oaks, 2001.
21. Ekonomou, J. Andrew. *Byzantine Rome and the Greek Popes: Eastern Influences on Rome and the Papacy from Gregory the Great to Zacharias, A.D. 590-752* (Roman Studies: Interdisciplinary Approaches). Lanham, MD: Lexington Books, 2007.
22. Foord, Edward. *The Byzantine Empire: The Rearguard of European Civilization*. London: Adam and Charles Black, 1911.
23. Grierson, Philip. *Byzantine Coinage*. Washington, D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1999.

24. Grotowski, L. Piotr. *Arms and Armour of the Warrior Saints: Tradition and Innovation in Byzantine Iconography (843-1261)*, (The Medieval Mediterranean, Vol. 87). Leiden - Boston: Brill, 2010.
25. Griffin, Sean. *The Liturgical Past in Byzantium and Early Rus* (Cambridge Studies in Medieval Life and Thought: Fourth Series). Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
26. Howard-Johnston, James. *East Rome, Sasanian Persia and the End of Antiquity: Historiographical and Historical Studies*. Aldershot: Ashgate, 2006.
27. H. Pryor, John-M. Jeffreys, Elizabeth. *The Age of the ΔΡΟΜΩΝ The Byzantine Navy ca 500-1204* (The Medieval Mediterranean, Vol. 62). Leiden-Boston: Brill, 2006.
28. Haldon, John, *Warfare, State and Society in the Byzantine World 565-1204*. London: UCL Press, 1999.
29. Haldon, F. J. (2003). *Byzantium at War AD 600-1453* (Essential Histories). Oxford: Osprey Publishing.
30. Holmes, Catherine, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
31. Hussey, M. J. *The Orthodox Church in The Byzantine Empire*. Oxford: Oxford University Press, 1986.
32. Hasan, F. Yusuf. *The Arabs and the Sudan: From the Seventh to the Early Sixteenth Century*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1967.
33. Hatke, Georg. *Aksum and Nubia: Warfare, Commerce, and Political Fictions in Ancient Northeast Africa*. New York: New York University Press and Institute for the Study of the Ancient World, 2013.
34. Jolivet-Levy, Catherine, „Les Cavaliers de Karbala“, *Зобраф: Чагонус са средњевековну уметност* (33/2009). Ур. Миодраг Марковић. Београд: Институт за историју уметности Филозофског факултета; 19-31.
35. Kaegi, E. Walter, *Byzantium and Early Islamic Conquests*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

36. Komatina, Predrag. "Settlements of the Slavs in Asia Minor During the Rule of Justinian II and the Bishopric των Γορδόσερβων", *Belgrade Historical Review*, Vol. V. Ed. Nikola Samardžić, 33-42. Belgrade: Department of History, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, 2014.
37. Krsmanović, Bojana. *The Byzantine Province in Change (On the Threshold between the 10th and the 11th Century)*. Belgrade – Athens: Institute for Byzantine Studies, Serbian Academy of Sciences and Arts - Institute for Byzantine Research, National Hellenic Research Foundation, 2008.
38. Kaldellis, Anthony. *Ethnography After Antiquity, Foreign Lands and Peoples in Byzantine Literature*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2013.
39. Kaldellis, Anthony. *Streams of Gold, Rivers of Blood, The Rise and Fall of Byzantium, 955 A. D. to the First Crusade*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
40. Kaldellis, A. *Romanland, Ethnicity and empire in Byzantium*. Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press, 2019.
41. Kaldellis, A. *Streams of Gold, Rivers of Blood: The Rise and Fall of Byzantium, 955 A.D. to the First Crusade* (Onassis Series in Hellenic Culture). Oxford: Oxford University Press, 2017.
42. Klein, A. Holger. „Amalfi, Byzantium, and the Vexed Question of Artistic Influence“, *Zeitschrift des Deutschen Vereins für Kunstwissenschaft* 69 (2019). Hrsg. Wolfgang Augustyn; 130-156. Berlin: Dt. Verl. für Kunstwiss.
43. Lowden, „Illustrated Octateuch Manuscripts: A Byzantine Phenomenon“, *The Old Testament in Byzantium*. Ed. Paul Magdalino - Robert Nelson; 107- 152. Washington D.C: Dumbarton Oaks, 2010.
44. Luttwak, N. E. *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*. Harvard: Harvard University Press, 2009.
45. Leyser, Karl. „Ends and Means in Liudprand of Cremona“, *Communications and Power in Medieval Europe: The Carolingian and Ottonian Centuries*. Ed. Karl Leyser – Timothy Reuter. London: Hambledon Press, 1994.

46. Lidov, Alexei. „Leo the Wise and the Miraculous Icons in Hagia Sophia“, *The Heroes of the Orthodox Church. The New Saints, 8th to 16th century*. Ed. E. Kountura-Galaki; 393-432. Athens: Institute of Historical Research, 2004.
47. Lidov, Alexei. „The Flying Hodegetria. The Miraculous Icon as Bearer of Sacred Space“, *The Miraculous Image in the Late Middle Ages and Renaissance*. Ed. E. Thunø and G. Wolf; 291-321. Rome: L'Erma di Bretschneider, 2004.
48. Lidov, A. „Spatial icons. The miraculous performance with the Hodegetria of Constantinople“, *Hierotopy. Creation of Sacred Spaces in Byzantium and Medieval Russia*. Ed. A. Lidov; 349-372. Moscow: „Progress-tradition“, 2006,
49. Louth, A. *Greek East and Latin West, The Church ad 681-1071*. Crestwood: Saint Vladimir Seminary Press, 2007.
50. Livanos C. „A Case in Byzantine Dragon-Slaying: Digenes and Serpent“, *Oral Tradition*, vol. 26/1. Columbia: Center for Studies in Oral Tradition University of Missouri, 2011.
51. Muhammad, M.. „The conversion from islam to Christianity as viewed by author of Digenes Akrites“, *Collectanea Christiana Orientalia*. Cordoba: Cordoba University Press, 2010.
52. Miller, James, „The Old Testament of Byzantine Christianity“, *The Old Testament in Byzantium*. Ed. Paul Magdalino - Robert Nelson. Washington D.C: Dumbarton Oaks, 2010.
53. McGuckin, J. A. A, „Conflicted Heritage: The Byzantine Establishment of a War Ethic“, *Dumbarton Oaks Papers Vol.65/66* (2011-2012). Ed. Alice Mary Talbot; 29-44. Washington D. C. Dumbarton Oaks.
54. Magdalino, Pol. „Srednjevekovno carstvo (780 - 1204)“, *Oksfordska istorija Vizantije*, zbornik. Pr. Siril Mango. Beograd: Dereta, 2004.
55. Martens-Czarnecka, Małgorzata. „The Christian Nubia and the Arabs“, *Studia Ceranea, Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe*, Vol. 5; 249-265. Edited by Georgi Minczew. Lodz: University of Lodz, 2015.

56. Mayr-Harting, Henry. „Liudprand of Cremona's Account of his Legation to Constantinople (968) and Ottonian Imperial Strategy“, *The English Historical Review*, Vol. 116 (2001). Ed. Jean Dunbabin – J. S. Rowett. Oxford: Oxford University Press; 539-556.
57. Mann, K. Horace. *The Lives of the Popes, The Popes in the Feudal Anarchy, Formosus to Damasus II, 891-1048*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1910.
58. McKormick, Michael. „The Imperial Edge: Italo-Byzantine Identity, Movement and Integration, A.D. 650-950“, *Studies on the Internal Diaspora of the Byzantine Empire*. Ed. Hélène Ahrweiler - Angeliki E. Laiou; 14-55. Washington D.C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1998.
59. Maguire, Henry. *Byzantine Court Culture from 829 to 1204* (Dumbarton Oaks Other Titles in Byzantine Studies). Washington D. C.: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1995.
60. Merlini, M. „Founding a Latin monastery on Mount Athos: the challenge of Apothikon, later Amalfion“, *Афон и славянский мир. Сборник I. Материалы международной научной конференции, посвященной 1000-летию присутствия русских на Святой Горе. Белград, 16-18 мая 2013 г.* Ред. Ж. Л. Левшина; 5-27. Святая Гора Афон: Издание Русского Свято-Пантелеимонова монастыря на Афоне, 2014.
61. Nakada, Kosuke. „The Taktika of Leo VI and the Byzantine Eastern Frontier During the Ninth and Tenth Centuries', *Spicilegium: Online Journal of Japan Society for Medieval European Studies* (1/2017); 17-27“, http://spicilegium.net/sp_vol1.html.
62. Oman, C.W. Charles. *The Byzantine Empire*. New York: G. P. Putnam's Sons, 1902.
63. *Proclus of Constantinople and the Cult of the Virgin in Late Antiquity: Homilies 1-5, Texts and Translations* (Vigiliae Christianae, Supplements). Ed. and tr. Nicholas Constas. Leiden - Boston: Brill, 2003.
64. Pentcheva, V. Bissera, *Icons and Power: The Mother of God in Byzantium*. University Park: Pennsylvania State University, 2006.
65. Riedel, Meredith „Nikephoros Phokas and Orthodox Military Martyrs“, *Journal of Medieval Religious Cultures*, Vol. 41. Penn State, 2015.

66. Riedel, Meredith. *Writings of Leo VI and the Governance of Byzantium*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
67. Ransimen, Stiven. *Vizantijska civilizacija*. Subotica: Minerva, 1964.
68. Ransiman, Stiven, *Pad Carigrada 1453*, Novi Sad, Matica Srpska, 1996.
69. Runciman, Steven. *The Emperor Romanus Lecapenus and his Reign: A Study of Tenth-Century Byzantium*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
70. Ramadan, A. „Arab Apostates in Byzantium: Evidence from Arabic Sources”, *Byzantina Symmeikta*, vol. 29. Athens: Hellenic National Research Foundation, 2019.
71. Stephenson, Paul. *Byzantiums Balkan Frontier*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
72. Stoyanov, Yuri. „Eastern Orthodox Christianity“, *Religion, War and Ethics: A Sourcebook of Textual Traditions*. Ed. Gregory M. Reichberg; 164-234. London: Cambridge University Press, 2014.
73. Tougher, Shaun. *The Reign of Leo VI (886-912) Politics and People* (The Medieval Mediterranean: Peoples, Economies and Cultures, 400-1453, Vol. 15). Leiden - New York – Köln: Brill, 1997.
74. Sutherland, N. Jon. *Liudprand of Cremona, Bishop, Diplomat, Historian: Studies of the Man and His Age*. Spoleto: Centro italiano di studi sull'Alto Medioevo, 1988.
75. Sverrir, Jakobsson. „The Varangian legend: testimony from the Old Norse sources“, *Byzantium and the Viking World* (Studia Byzantina Upsaliensia, 16). Ed. Fedir Androshchuk - Jonathan Shepard - Monica White; 345-362. Uppsala University: Acta Universitatis Upsaliensis 2016.
76. Sverrir, Jakobsson. „The Schism that never was: Old Norse views on Byzantium and Russia“, *Byzantinoslavica - Revue internationale des Etudes Byzantines*, Vol. LXVI (1-2 /2008). ed. Lubomíra Havlíková - Pavel Milko. Praha: Slovanský ústav Akademie věd ČR, v. i. and Euroslavica; 173-188.
77. Stepanov, Tsvetelin. *The Bulgars and the Steppe Empire in the Early Middle Ages* (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450, Vol. 8). Tr. Tatiana Stefanova - Tsvetelin Stepanov. Leiden – Boston: Brill, 2010.

78. Shahid, I. *Byzantium and the Arabs in the Fifth Century*. Washington, D.C: Dumbarton Oaks, 1989.
79. Shahid, I. *Byzantium and the Arabs in the Sixth Century*. Volume I. Washington, D.C: Dumbarton Oaks, 1995.
80. Shahid, I. *Byzantium and the Arabs in the Sixth Century*. Volume II. Washington, D.C: Dumbarton Oaks, 2008.
81. Shboul, A. „Christians and Muslims in Syria and upper Mesopotamia in the Early Islamic Period: Cultural Change and Continuity“, *Religious Change, Conversion and Culture*. Sidney: Sidney Studies in Society and Culture, 1996.
82. Spinei, Victor. *The Romanians and the Turkic Nomads North of the Danube Delta from the Tenth to the Mid-Thirteenth Century* (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450, Vol. 6). Leiden – Boston: Brill, 2009.
83. Sophoulis, Panos. *Byzantium and Bulgaria 775-831* (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages 450-1450, Vol. 16). Leiden-Boston: Brill, 2012.
84. Stepanov, Tsvetelin. *The Bulgars and the Steppe Empire in the Early Middle Ages: The Problem of the Others* (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450, Vol. 8). Leiden - Boston: Brill, 2010.
85. *The Other Europe in the Middle Ages: Avars, Bulgars, Khazars and Cumans*. Ed. Florin Curta – Roman Kovalev. Leiden - Boston: Brill, 2008.
86. *The Byzantine World*. Ed. Paul Stephenson. London - New York: Routledge, 2010.
87. *The Cambridge Intellectual History of Byzantium*. Ed. Anthony Kaldellis – Niketas Siniosoglou. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
88. *The Oxford Handbook of Byzantine Studies*. Ed. Elizabeth Jeffreys – John Haldon – Robin Cormack. Oxford: Oxford University Press, 2008.
89. *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Vol. I). Ed. Alexander P. Kazhdan. New York – Oxford: Oxford University Press, 1991.
90. *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Vol. II). Ed. Alexander P. Kazhdan. New York – Oxford: Oxford University Press, 1991.

91. *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Vol. III). Ed. Alexander P. Kazhdan. New York – Oxford: Oxford University Press, 1991.
92. *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity* (Vol I, A - M). Ed. John Anthony McGuckin. Wiley-Blackwell, 2011. ebook ISBN: 9781444392548.
93. Toynbee, Arnold. *Constantine Porphyrogenitus and His World*. London: Oxford University Press, 1973.
94. Turtas, Riamondo. „The Sardinian Church“, *A Companion to Sardinian History, 500–1500*. Ed. Michelle Hobart; 177-214. Leiden - Boston: Brill, 2017.
95. Treadgold, Warren. *A History of the Byzantine State and Society*. Stanford: Stanford University Press, 1997.
96. Vasiliev, A. A. *History of The Byzantine Empire 324 – 1453* (Vol. I). Madison: The University of Wisconsin Press, 1952.
97. Velkou, M. „Byzantine Epirus, A topography of Transformation settlements of the Seventh-Twelfth Centuries“, *Southern Epirus and Aetoloacarnania Greece*. Leiden: Brill. 2012.
98. Wellesz, Egon. *A History of Byzantine Music and Hymnography*. London: Oxford University Press, 1961.
99. Ware, Kalistos. „St. Athanasios the Athonite: tradicionalist or innovator“? *Mount Athos and Byzantine Monasticism*. Ed. Anthony Bryer and Mary Cunningham, 3-17, Birmingham: Variorum, 1996.
100. Wangerin, E. Laura. *Kingship and Justice in the Ottonian Empire*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2019.
101. Živković, Tibor. *Forging unity: The South Slavs between East and West 550-1150*. Belgrade: The Institute of History, 2008.
102. Šepard, Dzonatan. „Širenje reči Božije, Vizantijske misije“, *Oksfordska istorija Vizantije*, zbornik, pr. Siril Mango, Beograd: Dereta, 2004.

БИБЛИОГРАФИЈА НАУЧНИХ РАДОВА И ПРИКАЗА

Ђакон маст. Славиша Тубин

Монографска публикација

1. Славиша Тубин, *Јесте и биће – Црквени аспекти Крсне славе*, Београд: Храм Светог Саве на Врачару, 2019.

Научни радови

1. „Војници – свети мученици: Позадина затева за канонизацијом и култ палих ратника у доба Никифора II Фоке“, *Зборник радова Ниш и Византија XIX: Деветнаести међународни научни скуп* (Ниш, 3-5 јун 2020.), уред. Миша Ракоција, Ниш: Град Ниш – Универзитет у Нишу – Православна Епархија нишка – Нишки културни центар, 2021; 573-584.

2. „Богослужбена улога Стратегике, значај војних духовника и богослужења у византијској идеји светог рата у доба Никифора Фоке (X век)“, *Теолошки погледи LIV*, (1/2021), уред. Дамјан Божић, Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве; 85-98.

3. „Христијанизација Нубије и везе са Византијом до X века“, *Теолошки погледи LIV*, (3/2021), уред. Србољуб Убипариповић, Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве; 411-428.

Прикази

1. Приказ књиге: *Constantine Porphyrogenetos, The Book of Ceremonies With the Greek edition of the Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* (Canberra 2012), *Теолошки погледи LIV*, (2/2021), стр. 363-366.

2. Приказ књиге: *Romanland: Ethnicity and Empire in Byzantium* (Cambridge MA 2019), *Богословље I*, (2021), стр. 146-148.

БИОГРАФИЈА

Ћакон маст. Славиша Тубин (1991, Сарајево) завршио богословију у Фочи и Богословски факултет Универзитета у Београду, где је завршио и мастер студије. Објавио монографију *Јесте и биће – Црквени аспекти Крсне славе* (2019). Учествовао на међународним симпозијумима византолога, НИШ И ВИЗАНТИЈА XIX - "Похвала истини или Васкрс Византије" и НИШ И ВИЗАНТИЈА XXI - "Византија - традиција и савременост". Објављивао научне радове и приказе за *Зборник радова Ниш и Византија* (2021) и за часописе *Богословље* (2021) и *Теолошки погледи* (2021).

Ожењен са Вањом и служи као парохиски ђакон у *Цркви светог великомученика Пантелејмона* у Бијељини, Епархија зворничко-тузланска.

Већу доктоских студија
Православног богословског факултета
Универзитета у Београду

ИЗЈАВА

Изјављујем да предложену тему „Државно-верска политика Византије у седмој деценији X века“, нисам пријављивао на другој висошколској установи у земљи и иностранству.

У Београду:

15.06. 2022.

.....

Славиша Тубин,

бр. инд. 20/3010